

## LAGUTSKOTTETS UTLÅTANDE 3/2000 rd

**Statsrådets skrivelse med anledning av förslaget till konvention om inbördes rättshjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater (rättshjälpskonvention)**

*Till stora utskottet*

### INLEDNING

#### *Remiss*

Stora utskottet sände den 8 september 1999 en kompletterande utredning (justitieministeriets skrivelse den 18 augusti 1999) om förslaget till rättshjälpskonvention (U 66/1996 rd) till lagutskottet för kännedom och eventuella åtgärder.

#### *Sakkunniga*

Utskottet har hört

- lagstiftningsdirektör Jan Törnqvist och lagstiftningssekreterare Tanja Innanen, justitieministeriet.

#### *Samband med andra handlingar*

Den föreliggande konventionen har tidigare behandlats i utskottet med anledning av statsrådets utredning E 59/1996 rd och statsrådets skrivelse U 66/1996 rd. Utskottet har lämnat utlåtande LaUU 15/1996 rd om dem.

### STATSRÅDETS UTREDNING

#### *Förslaget*

Europeiska unionens medlemsstater har inom ramen för samarbetet i rättsliga och inrikes frågor under flera års tid berett en konvention om inbördes rättshjälp i brottmål mellan medlemsstaterna (nedan rättshjälpskonventionen). Konventionen avser att förenkla reglerna om rättshjälp mellan medlemsstaterna och komplettera gällande konventioner om inbördes rättshjälp i brottmål, särskilt Europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål från 1959.

Enligt förslaget åtar sig medlemsstaterna att ge inbördes rättshjälp med iakttagande av det förfarande som anges av den ansökande medlemsstaten, under förutsättning att förfarandet

inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den anmodade medlemsstaten.

Vidare omfattar förslaget en bestämmelse om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i utredningssyfte till den medlemsstat där utredningen skall äga rum. Åtgärden kan vidtas utan att den brottsmisstänkte frihetsberövade personen ger sitt samtycke till tillfälligt överförande till den medlemsstat där han skall höras.

I de föreslagna artiklarna finns dessutom bestämmelser om direkta kontakter mellan de rättsliga myndigheterna, översändande av handlingar med post och hörande genom videolänk eller i en annan medlemsstats konsulat.

I den föreliggande utredningen från statsrådet (justitieministeriets skrivelse den 18 augusti

1999) redovisas den aktuella situationen i förhandlingarna om konventionen. Vid senare förhandlingar har de föreslagna bestämmelserna preciserats ytterligare och därmed finns det färre kontroversiella punkter kvar.

### **Statsrådets ståndpunkt**

Statsrådet har under hela förhandlingsprocessen ansett att det ligger i Finlands intresse att det internationella rättshjälpsförfarandet förenklas. Finland eftersträvar en sådan ordning som medger att finska myndigheter kan få rättshjälp av andra medlemsstater i lika stor omfattning som de ger rättshjälp till andra.

I Finland ingår bestämmelser om internationell rättshjälp i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994). Lagen är flexibel och kräver inte ömsesidighet i att ge rättshjälp. När konventionen om rättshjälp sätts i kraft nationellt kommer det att övervägas i vilken utsträckning bestämmelserna i lagen om internationell rättshjälp skall harmoniseras med konventionen. Alternativt kan konventionen sättas i kraft enbart genom en s.k. blankettlag, som innebär att bestämmelserna i konventionen är direkt tillämpliga. Inte ens då kommer det att krävas några betydande ändringar i lagstiftningen för att harmonisera vår lagstiftning med konventionen.

## **UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN**

### **Motivering**

De allmänna villkoren för när Finland ger en annan stat rättshjälp i straffrättsliga ärenden regleras i lagen om internationell rättshjälp i straffrättsliga ärenden (4/1994). En enskild begäran om rättshjälp tillmötesgår i regel i ett förfarande som följer finländsk lag.

### **Rättshjälpskonventionen och polislagen**

Vissa ändringar i polis- och tvångsmedelslagen är för ögonblicket under beredning i Finland (RP 34/1999 rd). Det faktum att lagändringarna är under beredning har skapat en viss osäkerhet om det inbördes orsakssammanhanget mellan lagändringarna och rättshjälpskonventionen. Utskottet konstaterar med stöd av erhållen utredning att ändringarna i polis- och tvångsmedelslagarna inte har något direkt samband med EU:s planerade rättshjälpskonvention. Detta kommer sig av att eventuella ändringar i lagarna inte påverkar de allmänna villkoren för när Finland ger någon annan stat internationell rättshjälp utifrån nämnda lag om internationell rättshjälp.

Ändringarna i polis- och tvångsmedelslagarna kan däremot inverka på hur en enskild begäran om rättshjälp verkställs i Finland. Om det nationella förfarandet ändras, ges rättshjälp enligt

det nya förfarandet. Efter en komplettering av polis- och tvångsmedelslagarna kommer Finland dessutom att kunna delta i sådant samarbete som hittills har varit omöjligt på grund av avsaknaden av lagstiftning.

Lagen om internationell rättshjälp innehåller inget krav på dubbel straffbarhet, dvs. den förutsätter inte i regel att rättshjälp kan ges bara på det villkor att den gärning som begäran om rättshjälp bygger på under motsvarande förhållanden är en straffbar gärning också enligt finländsk lag. Tvångsmedel får dock inte användas för att ge rättshjälp, om det inte är tillåtet enligt finländsk lag, för den händelse att den gärning som ligger till grund för begäran hade begåtts under motsvarande förhållanden i Finland. Detta betyder att finländska myndigheter tillmötesgår rättshjälpsbegäran enligt tvångsmedelslagen bara i det fall att villkoret för s.k. dubbel straffbarhet uppfylls. EU:s rättshjälpskonvention innehåller ingen bestämmelse om att kravet på dubbel straffbarhet skall slopas.

### **Rättshjälpskonventionen och Finlands lagstiftning**

Utskottet lägger fram en allmän bedömning av de artiklar, som visar hur konventionsutkastet ställer sig till Finlands nuvarande lagstiftning.

*Artikel 1* anger konventionens räckvidd.

*Artikel 2* innehåller en bestämmelse om artiklar med s.k. Schengenrelevans.

Enligt *artikel 3* ges internationell rättshjälp också i brottmål som behandlas i administrativt förfarande. I fråga om dem svarar bestämmelsen mot stycke a i artikel 49 i Schengenkonventionen. Lagen om internationell rättshjälp möjliggör redan nu rättshjälp i de situationer som avses i artikeln.

Enligt *artikel 4* åtar sig medlemsstaterna att iaktta de formaliteter och förfaranden som uttryckligen anges av den ansökande medlemsstaten, under förutsättning att dessa formaliteter och förfaranden inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den anmodade medlemsstaten. Syftet med lagen om internationell rättshjälp uppfyller förpliktelseerna i artikeln, och bestämmelserna om tidsgränser och förfaranden svarar mot bestämmelserna i artikeln.

*Artikel 5* föreskriver att rättegångshandlingar i regel skall sändas direkt med post till personer som befinner sig på en annan medlemsstats territorium. I vissa särskilda fall får handlingar sändas genom en annan medlemsstats centrala myndighet. Artikeln kompletterar artikel 52 i Schengenkonventionen. Finlands lagstiftning medger redan nu att de handlingar som artikeln avser sänds med posten.

Enligt *artikel 6* görs framställningar om inbördes rättshjälp direkt mellan de rättsliga myndigheterna utan att centrala myndigheter anlitas. Artikeln tillåter dock i särskilda fall att en annan medlemsstats centrala myndighet anlitas. Artikeln kompletterar artikel 53 i Schengenkonventionen. Bestämmelserna i lagen om internationell rättshjälp tillåter redan nu det slag av direkta kontakter som avses i artikeln.

Utifrån *artikel 7* får medlemsstaternas behöriga myndigheter inom ramen för respektive nationell lagstiftning även utan särskild framställning utbyta information om gärningar. Finlands lagstiftning medger redan nu ett sådant utbyte av information.

Syftet med *artikel 8* är att göra det lättare att återställa olagligt förvärvad egendom till den rättmätige ägaren. Bestämmelserna om efterlet-

ning och beslag i den finländska tvångsmedelslagen, som också tillämpas i rättshjälpssituationer, medger redan nu sådan samverkan som avses i artikeln.

Enligt *artikel 9* får en person som är föremål för frihetsberövande tillfälligt överföras till den medlemsstat där utredning skall äga rum. Artikeln kompletterar artikel 11 i Europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål från 1959. Den sistnämnda tillåter också tillfälligt överförande, men Finland har anfört förbehåll mot detta. Finländsk lagstiftning innehåller inte bestämmelser enligt artikel 9 i EU:s konventionsutkast, som tillåter tillfälligt överförande av en person som är föremål för frihetsberövande. Enligt den föreslagna artikeln kan en medlemsstat dock uppge att det krävs att den berörda personen samtycker till överförandet. Statsrådet har ännu inte formulerat en ståndpunkt till om artikeln bara bör tillämpas i det fall att den berörda personen samtycker till överförandet. Om samtycke ställs som villkor, kräver det inte inskränkt grundlagsordning för att sätta bestämmelsen i kraft för finska medborgares del.

*Artikel 10* innehåller bestämmelser om att en person som befinner sig på en medlemsstats territorium kan höras som vittne eller sakkunnig av en annan medlemsstats rättsliga myndighet genom videokonferens. Redan nu medger 11 § lagen om internationell rättshjälp att rättshjälp ges genom videokonferens. Enligt vår gällande straffrättsliga processlagstiftning får videokonferenser dock inte anlitas för att i en finländsk domstol genom videolänk förhöra ett vittne som befinner sig utomlands. Artikeln förpliktar inte heller till något sådant.

*Artikel 11* föreskriver om hörande av vittne eller sakkunnig, som befinner sig på en medlemsstats territorium, genom telefonkonferens. Precis som i fråga om videokonferens kan Finland redan nu ge en annan stat denna typ av rättshjälp. I vår strafflagstiftning finns bestämmelser om förhör per telefon vid förundersökning (22 § förundersökningslagen) men inte vid rättegång.

*Artikel 12* innehåller bestämmelser om samverkan vid kontrollerade leveranser. Finlands

lagstiftning möjliggör redan nu detta slag av samarbete.

Utifrån *artikel 13* om gemensamma utredningsgrupper kan medlemsstaterna genom ömsesidig överenskommelse inrätta en gemensam utredningsgrupp. Bestämmelserna i artikeln är helt i linje med grundprinciperna i 10 § lagen om internationell rättshjälp.

Med stöd av *artikel 14* kan medlemsstaterna enas om att bistå varandra vid brottsutredningar som genomförs av polismän med hemlig eller falsk identitet. Artikeln förutsätter inte lagstiftning om hemliga utredningar, men om sådana är tillåtna i en medlemsstat, medger artikeln att staterna kan fatta beslut om att bistå varandra vid brottsutredningar. I den gällande lagen finns inga bestämmelser om hemliga operationer, men enligt regeringens proposition RP 34/1999 rd, som är under behandling i riksdagen, kommer bestämmelser om täckoperationer att tas in i polislagen.

*Artiklarna 15—20* föreskriver om avlyssning av telekommunikation. De innehåller inte bestämmelser om villkoren för avlyssning av telekommunikation, dvs. under vilka förutsättningar medlemsstaterna tillåter avlyssning. Dessa bestäms genom var och en medlemsstats nationella lagstiftning.

Finland ger numera internationell rättshjälp med teleavlyssning utifrån tvångsmedelslagen. Enligt finländsk lagstiftning måste således tillstånd för teleavlyssning inhämtas av en finsk domstol. Rättshjälpskonventionen föreskriver ett likadant förfarande, om finländska myndigheter anmodas avlyssna samtal från en person som befinner sig i Finland.

*Artikel 15* anger de myndigheter som är behöriga att beordra avlyssning av telekommunikation.

*Artikel 16* innehåller utförliga bestämmelser om villkoren för när medlemsstaterna ger rättshjälp med att avlyssna telekommunikation. Rättshjälp med teleavlyssning är redan nu möjlig med stöd av lagen om internationell rättshjälp.

*Artikel 17* om tekniken för avlyssning av satellittelefoner innehåller bestämmelser om vill-

koren för teleavlyssning av satellittelefoner med hjälp av det s.k. telekontrollalternativet. Arbetsgruppen har diskuterat frågan om en eventuell bestämmelse om att medlemsstaterna bör förplikta satellitoperatörerna att upprätta ett telekontrollsystem. Därmed skulle satellitoperatörerna förpliktas att bygga upp ett tekniskt system som möjliggör avlyssning av satellittelefoner genom en tjänsteleverantör som är verksam på samma stats territorium. Med hänsyn till att detta skulle innebära betydande kostnader för medlemsstaterna, förefaller det sannolikt att artikeln inte blir förpliktande utan snarare medgivande.

Telemarknadslagen förpliktar inte satellitoperatörer att tillhandahålla sådan utrustning som avses i konventionsutkastet, eftersom den endast förpliktar till att ställa till förfogande utrustning som behövs för teleavlyssning i Finland. Finland tillstyrker inte en förpliktande bestämmelse.

I *artikel 18* ingår avlyssning med sådan teknik som möjliggör avlyssning av en person som befinner sig på en annan medlemsstats territorium. Artikeln bygger på internationellrättsliga principer om att en stat inte har rätt att avlyssna någon som befinner sig på en annan stats territorium. Den centrala principen i artikeln är att den stat som genomför avlyssningen skall informera den stat om avlyssningen på vars territorium den avlyssnade personen befinner sig så fort den fått kännedom om att den som skall avlyssnas befinner sig på den andra medlemsstats territorium. Den medlemsstat på vars territorium den som skall avlyssnas befinner sig har i sin tur rätt att förordna att avlyssningen skall avbrytas och kräva att det material som samlats på dess territorium inte får användas som bevis i brottmålsförhandlingar, om avlyssningen står i strid med dess lagstiftning. Det är än så länge en öppen fråga hur det skall tolkas att den avlyssnade staten inte reagerar på anmälan om avlyssning som gjorts inom utsatt tid. Betyder tystnaden samtycke eller avslag? Det väsentligaste ur Finlands synvinkel är dock att de behöriga myndigheter-na sinsemellan kommer överens om klara och

tydliga procedurer när överenskommelse uppnås.

### *Sammanfattning*

Utskottet tillstyrker fortfarande huvudsyftet med konventionen, som är att förenkla det internationella rättshjälpsförfarandet. Det är också naturligt att eftersträva en sådan nationell ordning som medger finländska myndigheter rättshjälp från myndigheterna i andra medlemsstater i lika stor omfattning som Finland enligt sin nya nationella lagstiftning tillhandahåller myndigheterna i andra medlemsstater.

Bestämmelsen om tillfälligt överförande av en frihetsberövad person till en annan medlems-

stat för förhör bör enligt utskottets mening bedömas i förhållande till de europeiska utlämningskonventionerna. Det nationella godkännandeförfarandet för dessa konventioner slutfördes för ett år sedan. De lagändringar som har samband med dem har likaså satts i kraft i fjol. Hänvisande till detta motsätter sig utskottet inte att bestämmelsen om tillfälligt överförande tas in i rättshjälpskonventionen.

### *Utlåtande*

Lagutskottet anför vördsamt som sitt utlåtande

*att det upprepar sitt tidigare utlåtande och tillstyrker rättshjälpskonventionen.*

Helsingfors den 21 mars 2000

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv  
medl. Sulo Aittoniemi /alk  
Leena-Kaisa Harkimo /saml  
Jyri Häkämies /saml  
Erkki Kanerva /sd  
Toimi Kankaanniemi /fkf  
Annika Lapintie /vänt

Paula Lehtomäki /cent  
Veijo Puhjo /vänt  
Tero Rönni /sd  
Marja Tiura /saml  
Lasse Virén /saml  
ers. Seppo Lahtela /cent.

Sekreterare vid sammanträdet var

utskottsrådet Kaisa Vuorisalo.

## AVVIKANDE ÅSIKT

En finsk medborgare får inte mot sin vilja ens tillfälligt överlämnas till en annan stat för förhör. Det är här fråga om ett grundlagsfäst skydd. Det enda undantaget är vissa överenskommelser mellan de nordiska länderna.

Utskottet har utgått ifrån att tillfälligt överlämnande eller rättare sagt överförande till en annan medlemsstat för förhör skall vara möjligt

utan att den lag som gäller detta har stiftats i grundlagsordning. Detta kan vi inte godkänna, eftersom det inte har angetts vad som avses med tillfälligt. Det bör över huvud taget inte göras några ingrepp i medborgarnas grundlagsfästa rättigheter genom statliga fördrag. För att förslaget skall gå igenom bör det alltså bestämmas om det i tillbörlig grundlagsordning.

Helsingfors den 21 mars 2000

Sulo Aittoniemi /alk  
Toimi Kankaanniemi /fkf  
Seppo Lahtela /cent.